

9. ИСТРАТОВА, О. Практикум по детской психокоррекции: игры, упражнения, техники. Ростов-на-Дону: Феникс. 2007. 350 с. ISBN 978-5-222-11691-3.
- ПРИХОЖАН, А. Психокоррекционная работа с тревожными детьми В: Активные методы в работе школьного психолога. Москва: АПН СССР. 1989. с. 32 – 56.

JOCUL LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ. DIRECȚII ȘI ORIENTĂRI EXPLICATIVE

*Efrosinia HAHEU-MUNTEANU, doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", Chișinău, RM
Stela GINJU, doctor în biologie, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", Chișinău, RM
Ana HÎRȚAN, doctorandă UPS "Ion Creangă",
profesor pentru învățământul preșcolar, grad didactic I,
Colegiul Tehnologic "Spiru Haret" Piatra Neamț, România*

Abstract : *The game is considered from the great pedagogically the most appropriate way to teach children everything. Thus we can say that the game is a first and fundamental source of the development of the human personality, of the sides of the human personality: temperament, skills, character, creativity, because it contributes to the enrichment of knowledge about the world and life. The most effective strategy, specific to preschool pedagogy, to model the children's personality, is the game, organized at all times of the day, and in all classes of activities within the kindergarten.*

Keywords: *game, learning, education, work, personality.*

Din analiza caracteristicilor și funcțiilor educației, rezultă că jocul este o activitate care-și găsește motivația și împlinirea în sine însuși. Spre deosebire de muncă, jocul nu-și propune să obțină bunuri materiale sau spirituale, iar spre deosebire de învățatură, nu-și propune în mod expres obținerea de noi cunoștințe. Jocul este activitatea definitorie pentru copil, dar să nu uităm că jocul este prezent și la adulți, ce-i drept cu frecvență mai mică și semnificație diferită.

Admițând că, viața diurnă a oamenilor se desfășoară în două forme de bază: munca și odihna, aceasta din urmă fiind asociată jocului și divertismentului. Pentru copil, reușita jocului pe care și-l propune este foarte importantă și de aceea, el antrenează în joc toate posibilitățile sale fizice, intelectuale, afective de care dispune. În consecință, jocul are contribuții instructive și educative de neînlocuit. De aceea el este folosit ca formă de organizare a procesului de învățământ. În sens larg, jocul este o activitate specific umană, o realitate permanentă, prin faptul că el nu lipsește indiferent de vârsta omului, pentru că numai oamenii îl practică în adevăratul sens al cuvântului. De remarcat că, asemănarea cu comportamentul numit joc al animalelor este neconvingătoare din mai multe motive:

- a) Jocul este una din activitățile variate ale oamenilor corelate cu celelalte activități: învățare, muncă, creativitate;
- b) Jocul este o activitate conștientă, desfășurată oarecum organizat, după anumite reguli, incluzând elemente specifice;
- c) Scopul jocului este acțiunea însăși, capabilă să- i satisfacă jucătorului dorințele, propriile aspirații;
- d) Jocul are menirea de a introduce jucătorul în lumea imaginară pe care i- o crează jocul respectiv.

Specialiștii în domeniu au constatat că, pe tot parcursul vieții omului, evoluția jocului a căpătat o serie de modificări atât progresive, cât și regresive, dar determinate de o mulțime de factori. În toate izvoarele consultate, am atestat că jocul este o activitate specific umană, dominantă în copilărie, prin care omul își satisface imediat, după posibilități, propriile dorințe, acționând conștient, liber în lumea imaginară creată de el. Raportul dintre joc și celelalte activități condiționează eficient planul formării personalității pe etape de vârstă. Copilul dobândește prin intermediul jocului, deprinderea modului de autoservire în satisfacerea propriilor trebuințe, ca apoi jocul să devină mai complex, să se structureze acțiunii cu instrumente diverse. Venind în contact cu adultul, îi oferă posibilitatea și dorința de a copia, imita, luându-i în mod curent multe elemente de conduită. Astfel, jocul **de-a familia** este intens practicat, poate cel mai frecvent întâlnit în copilărie, prezentând foarte mare importanță și din cauză că familia este scena principală de viață a copilului și totodată elementul social în care se condensează și reflectă în mod sensibil întreaga viață socială.

Teoriile aplicate în domeniul educațional, în ultimii ani, subliniază rolul activ al jocului și faptul că el evoluează o dată cu primele reprezentări ce permit copilului să opereze pe plan mental cu experiența sa de zi cu zi. Deci, jocul este o activitate de primă importanță în evoluția psihică a copilului. Jocul încorporat în activitatea didactică reprezintă un ansamblu de acțiuni și operații care, paralel cu destinderea, buna dispoziție și bucuria, urmărește obiective de pregătire intelectuală, tehnică, morală, fizică a copilului.

Nu putem ignora adevărul că, datorită importanței jocului în viața copilului și multiplelor valențe ale lui, curiozitatea psihologilor a declanșat multe controverse, gândindu-ne la diversele teorii asupra jocului (teoria surplusului de energie, teoria exercițiului pregătitor, teoria psihoanalitică, etc) și definirii acestuia. Însă nici nu putem fi de acord cu unele poziții care proclamă neintervenția adultului în jocul copilului. Pentru a desemna clar efectele și rolul pe care îl are adultul în dezvoltarea jocului în continuare vom analiza câteva dintre teoriile existente la acest aspect.

St. Hall pune la baza explicării jocului, legea bioenergetică lui Haechel (după care ontogeneza repetă filogeneza), explicație conform căreia jocul ar fi o repetare a instinctelor și fomelor de viață primitivă în ordinea cronologică a apariției lor. Netemeinicia acestei teorii reiese din faptul constatat, că jocurile exprimă esența vieții moderne.

Conform teoriei biologice a lui Karl-Gross- jocul ar fi un exercițiu pregătitor pentru viața adultului prin faptul că jocul este un mijloc de exersare a predispozițiilor în scopul maturizării. Gross ajunge să identifice jocul cu cel al animalelor, biologizând esența socială a jocului. Se spune că autorul în discuție subordonează copilăria jocului, apreciind că un copil se joacă nu pentru că este copil ci pentru că se joacă, este copil (aceasta fiind răsturnarea raportului cauză – efect) [4, p.70].

Spre deosebire de animale, oamenii își exercită nu doar pornirile lor instinctive, ci și o serie de facultăți mentale și obiceiuri sociale. Aproape prin toate componentele sale, prin modele imitate, prin regulile de desfășurare, prin obiectele întrebuintate, jocul aparține culturii și nu naturii, chiar dacă prin el, se pun în mișcare, automatisme biologice și predispoziții primare. Chiar și jocurile cele mai simple practicate de copiii mici, imită, de obicei un comportament cultural. Jocul cu păpușile este o imitație a preocupărilor materne, iar joaca folosind cuburile este modelată după ocupația viitorului constructor.

De pe o poziție tot biologizată, H.Spencer elaborează teoria surplusului de energie, conform căreia jocul ar fi o modalitate de a cheltui acest surplus. Acceptând această teorie nu vom putea răspunde la următoarea întrebare: ”pentru care motiv, copilul se joacă când este oboist?” [Ibidem p. 70; p. 72].

Observăm, că K.Buhler încearcă o explicație aproape identică cu a lui H.Spencer, afirmând că orice copil se joacă pentru plăcerea pe care o simte în timpul jocului (teoria plăcerii funcționale). Nici de această dată nu se poate explica de ce copiii se joacă acceptând și chiar optând pentru jocuri care nu provoacă, în toate contextele, plăcere (se zgârie, se înțeapă). Dacă socotim plăcerea drept cauză a jocului, înseamnă că pierdem din valoare conținutul real al jocului [Ibidem p. 70; p. 74].

Ne vom referi și la I.Freud, care atribuie jocul unei tendințe refulate ce își găsește concretizarea prin intermediul acestei modalități de exprimare [Ibidem p. 70, p. 74].

A. Adler apreciază că jocul ar fi o formă de exprimare a “complexului de inferioritate”, o formă prin care copilul ar exprima incapacitatea de a se afirma în viață. Teoria contravine realității constante, conform căreia se știe că prin joc, copilul cunoaște realitatea, capătă încredere în propriile forțe [Ibidem p. 70. p. 78].

Menționăm analiza pedagogică a lui Ușinschi care a încercat o definiție a jocului privindu-l ca formă de activitate liberă, prin care copilul cunoaște și se autodezvoltă [Ibidem p. 70, p. 80].

Ideile M.Montessori pornesc de la o concepție formalistă din pricina căreia exclude jocul de creație din categoria mijloacelor de dezvoltare intelectuală. Ea a redus întreaga dezvoltare a copilului la simpla exersare a organelor de simț [Ibidem p. 70; p. 80].

Un aspect ce poate fi menționat ține de părerea lui P.F.Leshaft care privește jocul ca un exercițiu pregătitor pentru viață, dar spre deosebire de Gross acesta subliniază că este vorba de un exercițiu, care prin îndrumare, duce la perfecționare și dezvoltare [Ibidem p. 70, p. 82].

Cele mai multe contribuții de analiză teoretică pertinentă și de metodologie relevantă pentru constituirea domeniului educației prin joc au venit de la un șir de autori. Apreciind valoarea mare a jocului de creație majoritatea autorilor afirmă despre posibilitatea de a imita prin joc, de a se manifesta creator, de a înțelege raporturile interindividuale, dau posibilitate copilului să respecte niște reguli bine stabilite, încadrându-l în regimul unui comportament unanim acceptat. În acest fel, jocul ar deveni un mijloc mai eficace, prin care noi, dascălii am putea avea un aport major în cultivarea și dezvoltarea educației morale.

Din multitudinea și încercările variate de a surprinde și descifra esența jocului, pornind de la definiții care determină jocul ca fenomen tranzitoriu, mijloc de exprimare și exteriorizare a trăirilor, ca “formă de conduită”- (U.Șchiopu), sau ca process, “cale de modelare”- (J.Chateau), sau ca activitate în care se prefigurează diferite genuri de activități- (după alte opinii), mai importantă este definiția jocului dată de A.N.Leontiev: “Jocul este o activitate cu caracter dominant la această vârstă, fapt demonstrat de modul în care polarizează asupra celorlalte activități din viața copilului, după durata și ponderea sa, după eficiența în sensul că jocul este activitatea care produce cele mai importante modificări în psihicul copilului ” [2, p.132].

În acest sens, preocupat de valoarea jocului, A.S. Makarenko încearcă o analogie între joc și muncă, subliniind unele asemănări și deosebiri între cele două realități. Acesta socotește că în ambele situații este vorba de un efort fizic și intelectual. Ambele, (jocul și munca), au un colorit emotiv și produc plăcere, fără ca plăcerea să fie cauza determinantă. În ambele situații apare simțul de răspundere. Makarenko semnalează concomitent faptul că munca produce bunuri

materiale socio-utile, în timp ce jocul nu are această finalitate. Preocuparea esențială i- a fost aceea de a găsi premisele necesare de la joc la muncă.

Un aspect ce poate fi menționat ține și de o altă teorie cu privire la joc - teoria lui Eduard Claparede, care își are rădăcini în “teoria exercițiului pregătitor” a lui Karl Gross, cu care este de acord în privința fundamentului biologic al acestuia. Claparede afirma că: “... punctul de vedere biologic prea neglijat de psihologi poate să ne ofere o înțelegere mai profundă a activității mentale” [1, p.134].

Ideile lui referitoare la joc sunt focalizate pe anumite dimensiuni de intervenție educațională. El consideră jocul drept un exercițiu pregătitor pentru viața de adult, că prin joc copilul reușește să-și exercite funcțiile motrice și mintale prin intermediul unor activități similare cu cele ale adultului, deși el nu are de unde să cunoască natura nevoilor adultului. “Jocul, spune Claparede, este cea mai bună introducere în arta de a munci.”

Se cuvine să adăugăm că, dacă în joc realizarea este imediată, în muncă este mai îndepărtată, deoarece prin muncă realizarea dorinței este subordonată unor exigențe cu așteptări și intervenții nu întotdeauna plăcute. El a făcut această deosebire între muncă și joc doar teoretic, căci practic n- a fost posibil să demonstreze, însă a pledat pentru transformarea jocului în muncă. Considera că școala trebuie să aibă ca funcție generală prelungirea copilăriei.

De precizat aici rolul deosebit pe care îl are în acest domeniu și J.Chateau încercând să răspundă la întrebarea: “de ce se joacă copilul?”, reproduce pe Schiller care afirma că: “omul nu este întreg decât atunci când se joacă.” El considera că jocul oferă posibilitatea descătușării ființei umane de lumea înconjurătoare, că anticipează conduitele superioare, pentru copil, orice activitate fiind joc. Copilul se dezvoltă prin joc, copilăria fiind ucenicia vârstei mature, este autorul noutății în joc, dacă rezultatul este interesant. El face următoarele considerații:

- jocul anticipează conduitele superioare pentru copil, orice activitate fiind joc;
- copilul traduce prin joc potențele virtuale care apar succesiv la suprafața ființei sale.

Nu putem ignora și adevărata contribuție lui J.Piaget la dezvoltarea teoriei problemelor jocului care reprezintă un derivat al străduințelor pe care psihologul elvețian îl face asupra genezei și evoluției inteligenței. El pune în discuție câteva aspecte: definirea jocului, evoluția lui, jocul simbolic, funcțiile jocului, controversate critice.

J.Piaget definește jocul ca “pol al exercițiilor funcționale în cursul dezvoltării individului”, celălalt pol fiind exercițiul neludic, când subiectul “învață să învețe într-un context de adaptare cognitivă și nu numai de joc” [3, p.18].

Este esențial să menționăm și ideile lui A.N.Leontiev expuse în concepția sa care spune că jocul este o necesitate obiectivă a cunoașterii și din următoarele trebuințe:

- trebuința de mișcare și acțiune a copilului. “Copilului nu- i mai este suficient să privească sau să stea într-un automobil; el simte nevoia să acționeze, să- l conducă, să dispună de automobil.”

- trebuința de asimilare a realului la sine, explicându- se prin aceea că istoria vieții copilului e redusă la surse de informare;

- trebuința de valorificare a propriei persoane;

- trebuința de a se identifica cu adultul, de a se compara cu el.

Leontiev prezintă corect originea activității ludice ca decalaj între cerințele exprimate față de copil, ale copilului față de mediu și posibilitățile reale de a le face față. Acest decalaj nu poate fi rezolvat decât printr-un singur tip de activitate – inactivitate ludică, deoarece în joc motivul nu

constă în rezultat ci în conținutul acțiunii. “Nu a câștiga, ci a se juca”, socotește Leontiev drept motivație a jocului.

Cele expuse mai sus ne conving încă o dată că, aceste teorii ale psihologilor și pedagogilor de renume, cu excepția teoriei propusă de Ed. Claparede, nu oferă o concepție unitară despre rolul jocului în viața și activitatea copilului. Ele absolutizează motivele jocului. Ele nu pot pune în evidență faptul că jocul reprezintă pentru adult un important mijloc de a exercita asupra copilului un sistem de influențe instructive- educative.

În concluzie, ținem să menționăm că cele mai importante efecte ale jocului, (după părerea noastră) ar fi efectele psihologice ale lui, pentru că ele contribuie la dezvoltarea unor capacități intelectuale (gândirea creatoare, memoria logică, perspicacitatea, spiritul de observație, atenția voluntară), antrenează voința, (în luarea rapidă a hotărârilor), în corelare cu dezvoltarea intereselor, motivelor învățării și exersarea proceselor afective.

BIBLIOGRAFIE

1. CLAPARÈDE, Éd. L'ecole sur mesure, Ed.II , Paris, Volumul 18 din Actualités pèdagogiques et psychologiques, 1920. 140 p. ISSN 1019-3391
2. LEONTIEV, A.N. Probleme psihologice ale formării personalității copilului preșcolar, E.D.P. București, 1964, 452 p. ISBN 978-9975-79-737-5
3. PIAGET, J. Judecata morală la copii, Editura Carier, 2012. 456 p. ISBN 978-9975-79-737-5
4. POPESCU, E. Pedagogia preșcolară, E.D.P. București, 1994. 108 p. ISBN 973-30-3903-9